

Лист издаван према потреби. — Адреса за све што се тиче листа: Journal officiel du Montenegro, Neuilly-sur-Seine, rue Ancelle (France). — Рукописи остају у редакцији. — Преплата на шест месеци: три франка за Француску, шест франка за све друге земље. Поједино бр. по 16 санта.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

LA VOIX DU MONTÉNÉGRIN

Journal officiel du Royaume de Montenegro
"GLAS TZERNOGORTZA" (La Voix du Monténégrin)
paraissant actuellement à Neuilly-sur-Seine,
suivant les exigences du service.

On s'abonne au bureau du journal officiel:
NEUILLY-SUR-SEINE, rue Ancelle.
Prix de l'abonnement pour six mois
3 fr pour la France, 6 fr. pour l'Etranger.

За огласе плаћа се по 10 санта за сваку ријеч или број, штампаним и печатним словима. За сваки оглас, мада од 50 ријечи, два франка. За понављање огласа: по дванаест ријечи. За крупније огласе: према томе, колики простор заузимају (сваки задржаван поштом) ред рачуна се као 8 ријечи.

НЕЈИ код Париза, 14. новембра 1917.

NEUILLY-sur-SEINE le 27. novembre 1917.

НЕСЛУЖБЕНИ ДИО

ДВОРСКЕ И ДИПЛОМАТСКЕ ВИЈЕСТИ

— Предеједник Краљевске Владе, Министар Спољних Послова, господин Евгеније Поповић, вратио се са одсуства у Париз да присуствује конференцији Савезника која ће се одржавати у Паризу.

НА БРАНИКУ СВОЈЕ ЧАСТИ.

Париски дописник угледнога италијанскога листа који издаван у Болоњи, Il resto del Carlino, интервјуирао је недавно Ш. Кр. П. Ђула Петар и о томе објавио овај извјештај у свом листу:

Ваш кореспондент имао је прилике ових дана говорити с трећим сином Краља Никола, Књазом Петром који је, као што се зна, командовао одбраном Ловћена. Ријеч се повела и о кампањи коју, нарочито против њега, води г. Андрија Радовић, бивши црногорски министар, садашњи предеједник Црногорског Одоора за Народно Уједињење.

Књаз Петар у том разговору најавио је ово:

Неколико париских листова репродуцирали су ту скоро одвратну једну клевету против Црне Горе и против мене, а према једном анонимном памфлету и према »Билтену« г. А Радовића, предеједника Црногорског Одбора за Народно Уједињење. Онтужба је на први поглед, тешка и за Црну Гору и за мене, али, у исто вријеме, она је врло проста, јер поред тога што је анонимна, не износи ни један основ подозрења, а камо ли доказ за кривце, које ми приписује. Ево те онтужбе:

»Командант Ловћена, син Краља Никола, Књаз Петар, одржавао је сличне везе са аустријским командантом Боке. Он имао је са овим штабом и телефонску везу. Влада црногорска знала је за ове недозвољене односе; али, која је ово открила, није дато никакво легално дјејство.»

»Командант Ловћена у осталом мало је крио ове симпатије, тако да је, кад је стигла новост, да су Бугари ушли у Скопље, наредио да се свира бугарска химна.»

Држим да ће се сваки објективан читалац вашег цијеног листа сложити са мном, да би једно обично демантовање дало мени потпуно сатисфакцију пред јавношћу, што сам већ и учинио преко »Гана«; ипак радо се одазивам Вашем позиву те, и поред овог демантија, изјављујем следеће: Аустријанци су, од почетка рата, а против свих правила међународног ратног права, бацали бомбе из авиона на наше незаштићене вароши. Ми нијесмо имали ни средстава за одбрану, ни за репресалије, јер нијесмо за све вријеме рата могли добити ни један авионлан, ни тик так тог против авиона. Аустријанци су с дана на дан убијали наше жене и дјецу, не стидају се

овог злочина; напротив, они су од овога стварали спорт и забаву за своју публицу.

Беошка Нова Слободна Преса допијела је на пр у почетку јануара 1915. један цинички опис официра, који је на Нову Годину 1915. бомбардовао из авиона двор на Цетињу, у ком се тада налазила само моја стара и болесна мајка, Краљица Милена, са мојим сестрама. Наводим само један пасус из тога описа:

»Кад сам дошао изнад двора, изабрао сам најбољу бомбу и пустио је на двор са ријечма: Prosit Neujahr, Nikitza. (»Срећна ти нова година Никола!«) Врхунац злочина учинили су на Ускрс 1915., када су само двије бомбама, баценим из авиона на шеталиште у Подгорици (варош од 9000 становника), убили и рањили 148 (стотридесетосам) особа, међу којима бјеше преко 100 жена и дјеце.

Ето то је био узрок због кога сам имао један, и то, једини састанак са потпуковником аустријским Хуцком.

Званичан документ о томе, који сам изашао из оне Команде у Цетињу 1. јуна 1915., објасниће још боље шта је тога пријема аустријских официра од стране моје. Ево документ:

Врховној Команди Црне Горе
Побуђен злочинским поступцима аустријских авијатичара, који бацањем бомба из авиона изврше истребљење наших мирне незаштићене вароши и мјеста, предложено сам Начелнику Штаба Врховне Команде (Генералу српском г. Б. Јанковићу) приликом мог доласка на Цетињу, да би добро било ставити до знања команданту Боке, да се не би у будуће дешавало сличних случајева, јер, у противном, биће примљени резолуцији се сличним средствима, а која ја будем написао за најсходнија. О свему овоме споразумио сам се с Начелником Штаба Врховне Команде, те сам према томе, а пошто сам се повратио у команду, послао наше парламентарне, који су први пут отишли 20 пр. мј. да изјавиште Аустријанце, да се има нешто саопштити Команданту Боке. Аустријски официри нијесу хтели преговарати са нама, док не добију дозволу од свог команданта; исти су пошлели изјештити своју команду с напоменом, да ће сјерити доћи 24 пр. мј. с одговором, да ми ће се преговарати или не. Преговарање је прихваћено 24 пр. мј. и слободно је Аустријанцима, што сам је већ јављено. Међутим, командант Боке упутио је 29 пр. мј. г. мајора Хуцку, бившег војног аташеа на Цетињу, и капетана Визингера с молбом, да са потпуковником преговарају. Ја сам их примио у команду Доно-Црмичког батаљона, у селу Лазаревиће. Преговори су завршени с тиме, да авијатичари неће више бацати бомбе на наше незаштићене вароши и мјеста. Част ми је горње саопштити у одговор на број 30. те Команде.

Бригадир Петар Петровић.

Поводом овог састанка, Влада Црне Горе, у споразуму са Врховном Командом, издала је у свом званичном органу, комунике у ком се између осталог вели:

»Поводом посљедње и страшног зло-

чина, почињеног од аустријских авиона у Подгорици. Командант Ловћенског Одрода, са још неколико официра, састао се је са парламентарима аустријским 29. маја у селу Лазаревића. На састанику је утврђено, да аустријски авионисти неће више бомбардовати наше незаштићене вароши.»

Морам напоменути, да су пријему аустријских официра, за цијело вријеме пријема, присуствовали ови црногорски официри: г.г. генерал Нико Пејаковић, потпоручник М. Драговић, обојница сада заробљеници затим г. мајор Нико Јовићевић, сада капетан у француској војсци, поручник Рако Ђурковић, сада војнички капетан у српској војсци, поручник Рако Кусовак, сада капетан у руској војсци, и потпоручник Иво Радовић, који се, у црногорској служби, налази данас у Паризу. Не сумњам ни за момент, да ће, ако то устреба, ова четири официра, који се налазе у Савезничким земљама, на часну своју официрску ријеч изјавити оно исто што су већ изјављивали појединцима пошто су напустили црногорску војску, а то је, да су за све вријеме пријема аустријских официра били присутни, да се разговор водио само о оном што је у горњем акту речено, и да се никад и ни којом другом приликом нијесам састајао са аустријским официрима.

Овим тог први пут изјавио г. Милена Ковачевића, бив. војсковода у савору Босне и Херцеговине, који је изјавио у изјави, издатијеној у јануару, броју овога листа, томе је састанку присуствовао и — г. Саво Радовић, исти брат г. Андрије Радовића! — Превједба преводничева.)

У онтужби, о којој је ријеч, стоји и ово: Црногорска Влада није ништа радила, но онемогућавала напоре Србије.»

Кад би овај мој поступак или ма који црногорске владе имао за циљ, да онемогући ма који рад Србије, зар би српски официри; г.г. генерал Бојко Јанковић, пуковник Петар Пеншић, пуковник Боривој Пешић и потпуковници: Д. Михаиловић и Ђ. Палигорић. — који су за све вријеме рата сачињавали црногорску Врховну Команду, односно командовали црногорском војском као изасланици Србије, зар би могли и смјели тријети овај или сличне моје поступке, да их је било?

То је, мислим, један од најачих разлога, који побија све те клевете.

Преко двије друге онтужбе, које се изnose против мене (да сам стојао у сталној телефонској вези са аустријским командантом Боке Которске, и да сам наређивао да се свира бугарска химна баш кад је бугарска војска ушла у Скопље) прелазим са презрењем. Мјесто каква одговора, довољно би било поставити само ово питање: како бих ја могао и смео наредити да се свира химна непријатељска пред официрима и војницима? На овај начин, ја бих могао бити онтужен за ма који злочин убијства, који се деси у Паризу или гдје друго. Памфлетиста не износи ни један основ

подозрења за ово, до само један, који, у осталом, ову најновију клевету ставља у ред оних многобројних, које се, са изјесне стране, већ од дуљег времена упућују на адресу Црне Горе и њене династије.

У онтужби стоји: »Он имао је са овим и саму телефонску везу. Влада црногорска знала је за ове недозвољене односе; али, која је ово открила, није дато никакво легално дјејство.»

Да анализирамо овај једини основ подозрења, т. ј. да је учињена истрага, којим памфлетиста жели доказати горњу онтужбу.

Тврди, да сам ја, имао телефонску везу и да је то било по одобрењу Владе; даље тврди, да је ово открила једна истрага »којој није дато никакво легално дјејство.»

Истрагу за вријеме рата, као што се зна, може наредити или Влада или Врховна Команда.

Да ли је то могла учинити у овом случају Влада? Апсолутно, не!

Био би апсурд, да Влада води истрагу против мене, кад ми је, како памфлетиста тврди, била одобрена да то радим. То би значило да је Влада водила истрагу против саме себе, а то је немогуће. Значи, Влада није наређивала ову истрагу.

Да видимо сад, да то случајно није наређивала Врховна Команда?

Ако је, пак, ову истрагу наредила Врховна Команда, која је била неключично састављена од српских официра, као што смо видјели, поставља се одмах ово питање:

Кад су, као што памфлетиста тврди, истрагом ове моје везе откривене и кад се свим овим онемогућавали напори Србије, зашто ови српски официри остадоше и даље, од краја рата, у црногорској Врховној Команди? Зар би они смјели тријети овакво издајство према својој отаџбини? Свакако, не би.

Што излази, дакле, из свега овога? Налази да истраге није било ни од Владе ни од Врховне Команде, те да, према томе, није било ни којих телефонских веза.

Самим овим логичним тумачењем ова је клевета осуђена да паде на лице срамном клеветнику.

Српска пословица вели: »У лажу су кратке ноге.« Тај је случај овдје. Памфлетиста је, као што се види, сам себе демантовао!

Нето тако, сушта је лаж, да је у догору свирања бугарска химна баш кад је бугарска војска ушла у Скопље. Бугарска химна јесте свирана, али у другом моменту. Свирана је онда, кад је у Црној Гори пуштена вијест, пред издајством Бугарске, да она, као савезник, ступа уз нас. Ово је било уочи оних трагичних дана у историји српског народа, кад су пронадале обје српске краљевине, и Црна Гора и Србија, и кад су многе нетачне вијести саопштаване и Црној Гори и Србији, не би ли се одржао дух народа и војске. Сличних је случајева било по више; тако на пр. онда, када је

Ници, тадања престолница Србије, оквиена заставама, приредила одушевљене манифестације за долазак Сарајеве војске у Србију; тако исто, кад се очекивао скори прелазак пет корпуса руске војске преко Дунава. Тим је, истина, дигнут моментално дух војске и народа, да мало затим, т. ј. кад се није ово обистинило, падне много дубље него би иначе. Ето у тима и таковим моментима свирана је бугарска химна, као што је свирана и грчка, уз остале Савезничке химне: рачунало се да ће Бугарска и Грчка бити наши савезници... Може ли Црној Гори, или мени, ико за ово замјерити? Зар је чудо, што је Црна Гора, немајући својих заступника ни у Софији ни у Атини, била обманута од Бугарске и од Константина кад је исти случај био са нашим моћним Савезницима.

Ма коме другом оваква клевета лакше би пристала него мени, сину pjesника оне свесрцеке химне, оне дичне наше марсељезе, **«Онамо, онамо!»** pjesме, која је за пуно пола стољећа држала наду Србинову на повратак и ослобођење двију српских земаља Старе Србије и Македоније, и престолнице наших славних царева, Скопља и Призрена.

Увјерен сам да ће, послје овога, намфлетиста бити заслужно оцијенљен од стране јавног мњења, и да ће оно примити овај атак као један покушај, злочиначки покушај, да се јавно мњење обмане на штету моје мале, али вјековима херојске и часне Црне Горе.

ДВА ИНТЕРВЈУА

Ново постављени амбасадор Русије у Француској, Маклаков, стигао је ових дана у Париз и примно је дописника угледног листа *Журнал де деба*; том приликом изразио се амбасадор о данашњем стању у Русији овако:

Нека се јавно мишљење у Француској не узнемирује и нека не мисли да је стање у Русији очајно. Нови државни удар екстремиста мало је кога изненадио у Русији. То је само једно пролазно стање из којег ће неминуовно цаступити боља будућност.

Отворена борба бољшевика (максималиста) свакако је боља по подземна агитација коју је њихова пропаганда непрекидно водила у народу, и тијем изазивала колебање у јавном мишљењу. Сад, пошто су ступили у јавност, свакоме на очиглед, велик дио народа дићи ће се противу тих безумника и злочинаца, и сузбиће насиље насиљем.

Нека бољшевици отму Петроград! Добро! Али се и у Москви и у другим варошима организује становништво противу њих. Њихова власт само је пролазна и свршиће се потпуним сломом. Ко неће да зна за историју, осветиће му се. Цар Никола давао је премало, а бољшевици дају премного; то ће доћи главе и њима, исто као и њему.

Држање војске зависи од држања цијелога народа. Кад се народ дигне противу бољшевика, подићи ће се и војска. Керенски је учинио нечувене подвиге само да избјегне грађански рат. Русија је изванредно мирољубива. Русу није мила крв. — Влада је, приликом јуских переда, могла коначно уништити бољшевике, али није се хтјела служити насиљем. Али, кад су они у-

потребили оружје, које ми нијесмо хтјели узимати у руке, тим горе по њих. Крв пише крв.

Питате ме за узрок честим промјенама у врховној команди руске војске. Хтјели бисте знати, како то да су пали у немилост не само они генерали који су служили под царским режимом, као Брусилев и Алексеев, него се ни млади министри, као што су Савинков и Верховски, нијесу могли одржати? — Узрок лежи у неодлучности владе, а тој њеној неодлучности узрок је неодлучност јавнога мњења које се вјечно колеба између старе дисциплине и новог поретка. Али и у том погледу посљедњи догађаји иду знатно на боље. — Нека Савезници не губе вјеру у Русију. Њихова морална помоћ биће нам веома драгоцене у овим часовима искушења. Најновији догађаји даће нов правца руској револуцији. Надамо се пред крупним промјенама. Историја нове Русије није још завршена као што неки тврде. Напротив, она сад почиње.

★

Једна од најистакнутијих личности у руској војсци генерал Гурков, (генералисим за вријеме одсуства Алексејева.) дошао је ових дана у Париз.

Кад је букнула револуција, осумњичен је, као присталица старог режима, али кад се његова политичка невиност доказала, пуштен је из тавнице и дат му је дужи допуст који је генерал употребљивао на то да походи све Савезничке фронтове. Дописнику париског *Фигара* изразио се, између осталог, о руској револуцији овако:

«Овог часа примно сам вијести о крупним немирима у Петрограду; побуњеници су отели државну банку и телеграфску централу.

О нашој револуцији измишљале су читаве бајке. Тако се, између осталог, прича и то, да је царица породила паклоњена Цијемцама. Увјеравам вас да у томе нема истине. Царица се грозила Цијемца; за цара Вилема је говорила да је варалица (*saltimbanque*). Са царем, пак, више сам пута имао прилике разговарати и расправљати војничка питања; он је само по имену био генералисим; све ратне операције на граници обављене су без његова учешћа.

Револуција је подземно радила одавно. И ту је, као и свугдје, њемачки новац играо улогу. Тешкоће око исхране биле су велике, али, то још не значи да је наступила била оштра глад; те су тешкоће највише допринијеле револуцији. Револуција је могла бити уништена. Доста би било то да се знало употребити војску, али не изводити ју као пријетњу у народу. У таквим случајевима не ваља војницима пуштити да се мијешају с народом, јер они се брзо споразумију и сложе!

Једна од најкобијних посљедица Револуције била је малаксалост која је наступила у неким дијеловима руске војске под утицајем нове мудрости. Кад се та несрећа десила, ја сам, са генералом Алексеевим, ступио пред Привремену Владу, пред Совјет и некоје посланике Думе. Преклињали смо их да спријече перед у војсци. Али, изгледа, није се много пажње обраћало нашој ономени.

У данима, какве данас преживљује Русија, треба дјелати, не зборити. Није доста стварати организације које не функционишу, па се онда чудити како то да не функционишу. Ако хоћете да функци-

онину морате их и покренути, а то се не постиже ријечма...

Керенски је хтно играти улогу Јованке дјевике Орлеанке; показао се на неколико мјеста на фронту и држао сјајне говоре. Међутим, хитни и важни послови одазвали су га у Петроград, његови пак подвизи у војсци и на граници остали су без дјјства. Осим тога, руски фронт, немојте заборавити, обухвата 1800 километара!

Ова Револуција, говорило се, даће Русији потпуно слободу; али сва та слобода није трајала дуже по неколико сахата! Данас се, према томе, може констатовати неуспјех Револуције; може се рећи да будућност припада само оној владавини која може земљи дати потребиту јој снагу за успостављење реда и права, и која може очистити војску од политике па, мјесто политике, завести дисциплину. Ми смо, бојим се, још у падању; али ћемо, у брзо, стићи до дна, а послје тога, вјерујте ми, из свега овога зла мора настати добро... Само једно не знам, а то је: по коју цијену!

Како се телеграфска жица данас налази у рукама бољшевика, то нијесмо тачно обавијештени о оном што се збива у Русији. Двије су могућности: једна је могућност, да су бољшевици отели власт у своје руке и, у том случају, бојати се да ће ступити непосредно у преговоре о миру са Њемачком, која их је и досад, ако не плаћала, а оно потпомагала... У том случају, имамо разлог бити забринути и узнемирени. Друга је могућност, да бољшевици пропану, те да власт приме они елементи који представљају ред, право и патриотизам; значи, средњи сталеж би дошао до власти, а тај сталеж је данас гоњен од бољшевика, пако је то најкултурнији дио народа. У том случају, ситуација је, тако за Русију тако и за Савезнике, много повољнија. За два три дана мораћемо знати на коју ће страну судба претегнути.

Ако се ставимо на војничко гледиште, морамо горко сажаљевати што руска војска у овим часовима нема никакве друге снаге до дефанзивне, или, другим ријечма, пасивне. Крај свега тога, она ипак држи 130 непријатељских дивизија на својим плећима. Њемачка офанзивна војска, која данас оперише у Италији, одведена је с фронта код Риге, пошто је ондје своју дужност обавила, и донекле са фронта турско-бугарског и француског. Цијемци не смију са нашега фронта одвести много војске, јер тих 130 њихових дивизија врло су слаба линија за дужину нашега фронта, а особито с погледом на то што немају резерве.

У сваком случају интереси Русије остају и морају остати заједнички са интересима Савезника. Савезницима треба Русија, Русији требају Савезници, јер Русија не може живјети без њих, осим ако неће да падне под економску власт Њемачке. Надајте се да ће овој ситуацији брзо бити крај.

Глас генерала Гурка постаде свечанији када при свршетку разговора изрече ове ријечи:

«Немојте заборавити да је руски војник данас онај исти који је био и године 1915. када је без пушке, без топа и без муниције морао голим рукама јуришати на непријатеља; ипак заборављајте, да су руски официри показали како умју мријети на бојништу. То што су чи-

нили јуче, чиниће и сјутра, кад им команда нареди. То вјерујте мојим ријечма, јер ја сам, прије свега другог, војник, — војник који никад нијесам био дворјанин, нити сам и кад био миљеник на двору, него који сам, у овоме истом рату, командовао дивизијом, командовао армијским корпусом, па двијема армијама и, најпослије, за вријеме одсуства генерала Алексеејева, као генералисим, командовао цијелокупном руском војском.

ВИЈЕСТИ И НОВОСТИ

Рад одбора за помоћ заточеним Црногорцима, у Ници. Благодарни заузимању Њ. Кр. В. Престолонаследниковице Књагинње Милице, основан је 1916. у Ници: Одбор за помоћ заробљеним и интернираним Црногорцима.

Одбор је досад примно новчаних прилога за које је набављено одијело и храна, и упућено у заробљеничке логоре у Аустроугарској. Пмена племенитих приложника, који су омогућили овом Одбору добротворан рад, доносимо ниже у у француском пријеводу овога извјештаја. Осим њих, било је и анонимних добротвора који су се одазвали прилозима.

У Ници је тим новцем отворена радионица гдје су долазиле на рад Црногорке које се данас налазе у Ници и у околини.

Сваке недјеље долазила је и Њ. Кр. В. Књагинња Милица и лично узимала учешћа у справљању пакета, одређених за отпремање у Аустроугарску. Пакети садрже: топлу одјећу, трикове, гаће, чарапе, бисквите, конзерве, дуван. Према списковима, у којима су имена заробљених и интернираних, отпремани су пакети сваних осам дана у Болдогасон, Дрозендорф, Карлштајн, Кауцен, Мамулу, Пафмејер, Нежидер и Вајдхофен. Прко хиљаду пакета отпремљено је из Нице, и многобројне захвалнице и признанице свједоче да су их наша браћа исправно примила.

С погледом на то што се трајање рата продужује, Њ. Кр. В. Књагинња Престолонаследниковица намјерава и ове зиме посветити сву бригу истоме послу и одаслати што више топла одијела и хране, колико јој год допусте новчана средства којима Одбор буде располагао.

Стога ће Одбор с највећом благодарношћу примати сваки прилог, намијењен племенитој сврси ове добротворне установе. Свакога дана стижу молбенице од наше браће, и Одбор би био срећан кад би могао испунити жеље свих оних који се данас налазе у невољном стању и који заслужују да их сви помажемо.

Œuvre Monténégrine à Nice, rue Maccarani, 15. En 1916, grâce à la bienveillante et dévouée direction de S. A. R. la Princesse Héritière de Monténégro, un Comité a été créé à Nice sous le titre de : *Œuvre Monténégrine en faveur des prisonniers de guerre et déportés.*

Dès sa fondation le Comité a reçu des dons en espèces qui ont permis d'acheter des vêtements et de la nourriture qui ont été expédiés dans les camps de prisonniers en Autriche-Hongrie. Les bienfaiteurs de cette œuvre sont : S. A. R. la Princesse Héritière (1.000 francs), S. A. I. la Grande-Duchesse Anastasie de Russie (100), S. A. R. la Duchesse

de Vendôme (200), Mme de Castro (100), Mme Chinon (100), Mme la Duchesse Douairière de Choiseul-Praslin (100), Lady Clerk (100), Mme la Comtesse Gastaldi (50), Mme Gaulin (50), Mme Goldenberg (500), Mme Grimaldi (500), Mme Luzzatti (300), Mme de Joly (100), Mme Lauwerenz (50), Mme Mac Bean (500), Mme Stern (500), Lady Watts (100), Lady Michelham (500), Lady Waieran (100), Mme la Duchesse de Choiseul-Praslin (1.000), Mme Flach (100), Mme Luzzatti (montant d'une souscription (590), M. le Comte Antonio Malsaccia (500), Maja Miller (2.000), Lady Watts (1.000), M. Stano Ouskokovitch (200), Mme Stern (500), et de nombreux donateurs anonymes qui ont fait des versements en faveur de l'Œuvre.

Il a été fondé de suite un ouvroir où sont venues travailler les jeunes filles Monténégrines réfugiées à Nice et dans la région.

Chaque semaine S. A. R. la Princesse Militza venait prêter personnellement son concours dévoué à la confection des paquets qui se composaient de vêtements chauds : tricots, caleçons, chaussettes ; comme nourriture, du pain-biscuit, des conserves et du tabac.

Des listes très soigneusement établies ont permis de faire tous les 8 jours des envois de paquets aux malheureux prisonniers se trouvant dans les camps de Boldogasszony, Drossendorf, Karlstein, Kautsen, Mamula, Nagymegyér, Nezsüder et Waidhofen.

Plus de mille paquets ont été adressés par l'Œuvre Monténégrine de Nice et de nombreuses cartes de prisonniers sont venues attester de la joie qu'ils ont éprouvée en recevant ces divers objets.

En présence de la continuation de la guerre, S. A. R. se propose de faire encore cet hiver de nombreux envois de vêtements chauds pour venir en aide dans la limite des faibles ressources du Comité de Nice ; aussi S. A. R. serait-elle reconnaissante des dons qui lui seraient adressés pour lui permettre de faire plus encore que les années précédentes. Il arrive chaque jour des demandes pressantes de prisonniers connus par le Comité qui serait heureux de pouvoir satisfaire aux désirs de ces malheureux Monténégrins prisonniers si dignes de la bienveillance de tous.

Енглески успјеси. Трећа енглеска армија заузима је између Арса и Камбре-а дио фронта који се последњих мјесеца — потпуно био умирно. Изгледало је као да се на тим позицијама прекинуло ратовање! Нијемци бијаху своје шанчеве повјерили уморним четима, а »Јуришине четес (итос-туне) бјеху одвели на друге важније положаје.

Генерал Бинг, командант те треће армије, дошао је на необичну али, у ствари, сасвим просту мисао: да отпочне офанзиву, но уместо да јаком топовском палбом најприје нападне непријатеља (као што је то досад претходило свакој офанзиви) он је кришом припремио све што треба за непосредно јуришање; припреме су изведене у таквој тишини, да непријатељске извиднице све до потоњег тренутка нијесу могле ни опазити што Енглези чине. За вријеме дугих јесењих ноћи умножише се друмови, нагомилаше стоваришта мунџије и прикупиле безбројни тенкови (оклопни вагони), наредни да се на први знак покрену.

20. новембра у рану зору почео је јуриш: покулале тенкови као коњице, пуни митраљеца, уз њих ескадрони енглеске коњице, праћени пјешадијом која је надирала с бајунетом на пушци.

Као препотопска чудовишта јуришаху тенкови пуном паром, гњечећи и уништавајући својим гломазним точковима дебеле жице и препреке, и изазивајући страховитом и забуну међу пренераженим Нијемцима у бетонираним сводовима. Слика овакве битке — као

што ратни дописници описују ову јединствену борбу — види се само на дрвеним асирским и персиским споменцима из времена старозавјетне Ниниве и Егбатане. Само што су она борбена колеса, која је Кирус изводио у бој — невине дјечије играчке, према овим гигантским вагонима који, као жељезне аждахе, блују огањ и кишу куршума из својих прозорчића.

Успјешни ударац Бингов, са чисто војничког гледишта, јесте један од најзанимљивијих експеримената у овом рату. Досад се сматрало да, пробити њемачки фронт у доба данашње савршене артиљерије и техничког материјала, није другаче могуће по тако, што ће се тај фронт за неколико дана и ноћи најприје обасипати пљуском топовских зрна. На тек пошто се противнички фронт претвори у »млив», тек онда може пјешадија наступити да заузме евакуисано земљиште. — Ту ратну теорију, која је важила као догма данашњег ратовања, Енглези су овом побједом оборили.

По општу ратну ситуацију, овај је успјех значајан стога, што је »непробитни» њемачки фронт пробити на 15 километара дужине и 8 км. дубине. — Иако су Нијемци брзо почели довлачити помоћна појачања са других сектора, (доцкан стиже Рупрехтова војска!) ипак Енглези за три дана бјеху већ заробили до 10.000 војника и узели им преко 100 топова и безброј другог материјала и — десетак француских варошица ослободили из тешкога стања у коме су четрдесет мјесеца стевале под мамузом пруском и баварском.

С политичкога пак гледишта, ова побједа је значајна као достојан одговор злокобној прокламацији руских узуратора Ленин и Криљенка који би данас да мире Русију с Њемачком, данас, кад и сами Нијемци увиђају да, покрај свих војничких успјеха на Балкану, у Румунији, у Италији, у Шпанији, ипак Западни фронт јесте и остаје онај фронт на којему ће се једино моћи рјешити рат: фронт на коме их чека Енглеска, Француска и Америка. — Осјећају они то предобро, и зато се изздамоле своје, њемачком, богу Gott strafe England! (»Бог убио Енглеску!«) На глас данашње успјешне и славне побједе, као и на глас који стиже из Свете Земље, сви милиони Савезних народа одговарају на ту богомреку њемачку молитву, једнодушно и са пуно наде: God save Great-Britain!

Нова француска влада. Кабинет Павла Пенлеве поднио је изненада оставку те је Предсједник Републике повјерио састав нове владе гласовитоме политичару и публицисти Борђу Клемансо, који је одмах и саставио владу, у којој је предсједник и министар војни Клемансо (рођен 1841.), пошто је постао доктор медицине одао се политици након пропаст царства; надавао је неколико политичких листова, од којих је нарочито Ломлибр (Слободан човек) постигао велику популарност. У почетку рата лист му је био заплићен, али он га је издавао под другим насловом: Лом анисен (Сужан). Кад је пак прије три дана напустио уредништво и примио управу земље, његов је лист опет узео своје старо име и данас се зове Ломлибр. — Клемансо је једном већ био на челу владе, од 1906. до 1909.

Министар спољних послова јесте Стефан Писшон, који је исти положај имао и у првобитном кабинету Клемансоа.

20. октобра ступила је нова влада пред Парламент. У Паризу је било веома живо интересовање за ту сјединицу у којој ће најенергичнији данашњи политичар француски развити свој програм. Стари борац за слободу и за право изговорно је, са пуно одушевљења и вјере, програмни говор и био је у сјединици будно поздрављен. (Значајни тај

говор, којим је одјекинула сва француска, донијемо у пдућем броју). Парламент је огромном већином од 418 (противу 65) гласова изразио своје пуно повјерење новој влади. Судећи по штампи француској, која готово једногласно поздравља владу, избор Клемансоа у овим судбоносним данима потпуно је погодно жељу францускога народа, а и листови енглеске штампе поздрављају ову владу као политички догађај од општега значаја.

Correspondance d'Orient, лист за проширење француске културе и спољне политике донио је у 177. броју од 10. новембра о. г., под рубриком »Енглеска штампа«, врло симпатичан реферат о чланцима г. Алексе Девинеа у листу Near East, којима је овај устао у одбрану чести и права Црне Горе. Писац обраћа важњу француске штампе на појаву тих чланака.

† **Протођакон Филип Радичевић** преминуо је 11. октобра у Статом Бару, у дубокој старости.

Рођен је 1838. на Цетињу, камо му је отац, по занимању пушкар, био пребјегао из Зете, послје устанка 1832. Покојник је цео живот провео на Цетињу, у служби цркви и народу. Као историчар и скупљач народних умотворина стекао је глас и на књижевном пољу. (Драгоцјена је његова расправа којом је доказао да је велики пјесник Бранко Радичевић био поријеклом из Зете, од исте породице од које и покојник.) Кад је 1899. дочекао четрдесетогодишњицу своје службе олтару, цијело Српство одавало се прослави скромнога црногорског свештеника. — Бог да помилује честитог и родољубивог протођакона Филипа и вјечан му помен.

СЛОБОДНА ГОВОРНИЦА TRIBUNE LIBRE

ИЗЈАВА ЦРНОГОРАЦА У БОРДУ

Потписани изјављујемо да се у свему слажемо и придружимо изјавама Црногораца у Паризу, Марсељу, Јоргу и т. д. које су штампане у 29. и 31. броју »Гласа Црногорца« у Паризу. Сматрамо за најсветију дужност свакога поштенога родољуба да се најприје ваља постарати за ослобођење и спасење од глади и ропства онога народа који је данас у заточену, а који ће народ, послје је ослобођења, независно и слободно изрећи своју жељу.

Бордо 13. новембра 1917.

Урош Периновић, Ђуро Тичић, Симо Вукотић, Тодор Перинић, Песдор Алексић, Бошко Капетановић, Никола Спаић, Крето Радловић, Стево Вујошевић, Тодор Јукренија, Јован Кртолица, Илија Лубарда, Митар Слјепчевић, Петко Уљаревић, Васо Кривокапић, Борђије Јарковић.

2. ИЗЈАВА ЦРНОГОРАЦА У МАРСЕЉУ

Придружимо се изјави Црногораца у Паризу која је штампана у 29. броју »Гласа Црногорца«.

Марсељ 1. (14.) новембра 1917.
Богдан Огњеновић, Митар Суботић, Бошко Јумовић, Борђија Јовановић, Ристо Јоветић.

НЕКОЛИКЕ РИЈЕЧИ О АКЦИЈИ Г. А. РАДОВИЋА И О КРФСКОЈ ДЕКЛАРАЦИЈИ.

Још од самог почетка рата, кад је Аустроугарска напала Србију, и

кад је Црна Гора, без устезања — својим славним традицијама вјерна — одговорила на тај нападај објавом рата Аустроугарској, био је одређен правац политике, коју су имале да воде обје српске краљевине. Циљ рата Црне Горе и Србије био је и мора бити Ослобођење и уједињење целокупног Југословенства. Овај циљ је јасно нареден и у ратној прокламацији Краља Црне Горе: »Видим свој мач за ослобођење и уједињење свих Југословена.«

Цету ту жељу јасно су прокламовали, не једном, и угледне личности са Словенског Југа у Аустроугарској које се данас налазе у Савезничким и неутралним земљама. О свима другим питањима, т. ј. о будућој форми нове државе, о њеној организацији, о положају који имају узети двије слободне краљевине према осталим југословенским земљама, о династичким питањима и т. д. није било ријечи, јер тим питањима није било ни мјеста. Требало је прво темељ поставити, па онда зграду подизати, јер сва питања која горе поменух не само, што су секундарне природе, него су и чисто наша унутрашња — народна питања: није било мјеста износити их пред међународну јавност и т. д.

Од почетка рата па до појаве меморандума г. А. Радовића (августа 1916.) којим се предвиђа фузија двију династија, и о чијој вриједности мишљења су подијељена, ствари су стајале као што горе рекох. Ипко, бар у јавности, није манифестовао другаче мишљење.

Од објаве овог меморандума, а нарочито од објаве свог програма у листу »Уједињење«, г. А. Радовић и другови му, без обзира на оно што су до јуче јавно исповиједали, хоће сада — најнедостojнијим начином и кампањом, каквој мало примјера има, да читавом раду за постигнуће нашег главног циља, ослобођења и уједињења — даду из темеља и другачији правац и другачији вид.

Г. А. Радовић и другови му до јуче су као догму проповиједали, за њу се борили и, како они веле, ради ње страдали: да је слојан и споразуман рад двију српских краљевина један од главних услова, да се срећно докочна велико дјело ослобођења. А данас? Данас, пак, раде сасвим обратно од овога.

Иста ова господа, са г. Радовићем на челу, до јуче су свугдје и на сваком мјесту јавно проповиједали, да је постојање двију независних српских краљевина до иза свршетка рата неоспорно потребно, како би се на тај начин постигло, што више користи за нашу народну ствар, која се — не обманемо се! — налази још у врло тешком положају.

Данас, пак, иста господа свима средствима раде о том да се Црна Гора још у току рата збрише као независна држава.

У кратко, по раду г. Радовића рекло би се да нема апсолутно никакве друге препреке за стварање државе Срба, Хрвата и Словенаца, него постојање Црне Горе, као самосталне државе.

Врхунац овакве своје наонаке акције постигао је г. Радовић у кампањи противу династије којој је до јуче славопоје пјевао, и противу владоца, кога је до јуче служио.

Иако је у савезничким дипломатским вилдларјама без сумње

већ тачно познато, како је и под којим околностима Црна Гора била приморана да тражи сепаратан мир Аустрији, и ако су баш у извршењу тог акта учествовали и најближи лични и политички пријатељи г. Радовића, ипак он не престаје трубити да је тијем почињена издаја према Савезницима и нашој народној ствари.

И ако г. Радовић добро зна, да је одбрана Ловћена постала немогућа — ушљед огромне надмоћности непријатеља по броју и убојној спреми; ушљед деморализације црногорске војске, која је, ипак, настала ушљед деморализације српске војске; ушљед никаквог снабдијевања војске, као и ушљед агитација извесних агената, о којима ће у своје вријеме бити доста говора — ипак и ипак, он износи над Ловћена као најочитији доказ, да је издаја постојала и смисљено почињена!

Из састанка команданта Ловћена Књаза Петра са аустријевим пуковником Хупком, г. Радовић изводи, да је ту зачет тај издајнички савез. Међутијем г. А. Радовић заборавља, да је том састанку присуствовао, између осталих и његов рођени брат г. Саво Радовић, који се налази сада у Паризу код свог брата Г. Андрија Радовић заборавља да је његов брат г. Саво тврдио, и да се је клео пред свједоцима, да на томе састанку (Књаза Петра и Хупке) ни о чему другом преговарано није него о аеропланима, изрично истичући, да се, нарочито, ни једног часа није хтио удаљити од Књаза Петра за све вријеме док се Хупка са њиме налазио.

Кад се оваквом радуг. Радовића дода још и срамно врбовање за новац црногорске омладине, која се шкољује по Савезничким и неутралним државама, као и бјесомучна агитација његових плаћених агената по Америци, онда се добија права слика акције за «Уједињење г. Радовића и другова му»

Стид и срам човјека обузимље при помисли, да се нашао људи, који су до јуче заузимали тако високе положаје у једној српској краљевини, а који су сад ставили себи у задатак, да развијају овако злосрећан рад у најкултурнијим европским и америчким центрима.

Овај би рад био за највећу осуду, да живимо и у својој кући, у најнормалнијим приликама, а камо ли у туђем, и ако пријатељском, свијету, и то у најтежим данима какве смо икад преживљавали.

Да је у Црној Гори почињено грешака у току и на крају рата, то нико порећи неће, нити ко пориче. Исто тако, нико наметан неће се опирати, да евентуалне привидне тих погрешака постигну легалне пошљедице. Друго је једно питање, које се поставља овдје, наиме: зар погрешака није учињено и у Србији, на и у другим земљама?

Садашњем раду г. Радовића, с обзиром на његове доказане «државничке способности», не можемо се много ни чудити. Друго је нешто што сваког мисленог човјека мора до запрепаћености зачудити, а то је: држање оних људи, који стоје иза леђа г. А. Радовића и, без којих се он, без сумње, не би могао макнути.

Што хоће ова госнода са акцијом Радовића? Да ли хоће оне-

могуће рестаурацију Црне Горе и да уклоне њену династију, те да, бајаги, на тај начин омогуће јединство Јужних Словена!?

Зар смију ова госнода заборавити на сличне примјере, којима кити наша стара и нова повјесница? Виде ли они, куда води и, коме и чему, служи оваква акција?

Ово су најжалост питања, која нам се постављају, а чији би одговор јасно показао сву апсурдност и штетност оваког рада за нашу општу ствар.

* *

У ред појава, којима се онемогућава вођење — у почетку рата — својене од српских држава — политике заједничког и сложеног рада на ослобођењу нашег народа, иде очевидно и Крфска Декларација.

И ако се Крфска Декларација, по пространству и заманности, својим интенцијама, разликује од акције г. Радовића, она, у овом погледу, има несумњиво исти циљ. — Занимљиво би било знати, каквим правом и којим су се разлозима руководили творци Крфске Декларације, кад су се доносили један тако значајан докуменат, — а којим се у исто вријеме покушава ријешити судбина Црне Горе — одлучили да потпуно обиђу Црну Гору? Исто би нам тако, занимљиво било знати и то, што су творци Крфске декларације мислили постићи проглашавањем династије Карађорђевића династијом будуће монархије свих Срба (дакле и Црногорца), Хрвата и Словенаца, а истодобно не само обилазећи него и лишавајући досадашњих права — пруге краљевине Црне Горе — једну другу народну — исто тако за општу народну ствар заслужну династију и њеног вођу Н. В. Краља Николу шездесетогодишњег поборника и бранитеља јужнословенске мисли, сарадника књаза Михајла и штитнога пријатеља великог Штросмајера и Рачког.

Кад смо на конференцији, коју је ту скоро држана у Женеви поводом Крфске декларације, слушали разлагања једног од њених творца, г. д-р. Анте Трумбића о «срећном» ријешеном династичком питању и о значају династије у свакој монархији, ми смо се у чуду читали, да ли то озбиљно говори, иначе уважени начелник свијетски и бив. посланик на царевинском вијећу у Бечу! Зар поступа г. Трумбића, у Крфској декларацији према црногорској династији, не показује потпуно противност од онога, што смо од њега чули, о значају династије у монархијама, на поменутој конференцији?!

Крфском декларацијом је «срећно» ријешено династичко питање, вели г. Трумбић, и остали творци њени!

Наше је, ипак, дубоко увјерење противно од овога, наиме, да оваквим «срећним» рјешењем није учињена никаква услуга нашем народу, најмање династији Карађорђевића. У осталом у најкраћем времену видећемо ко је био у праву.

Не само са гледишта Црне Горе и њених суверених права, него и са ове тачке гледишта посматрана, Крфска декларација — и кад би имала општу обавезну важност — морала би се означити као политичка погрешка, која, као што је познато, свагда урађа тешким пошљедицама. Срећом Крфска Декла-

рација обавезна је само за оне, који су је потписали и за оне који стоје за њом.

Ипак уздати се је у мудрост и патриотизам једног и другог српског владоца, као и у далековидост просвијешћених српских политичара, да она (Крфска Декларација) неће имати никаквих штетних пошљедица по нашу општу народну ствар.

Али ипак, она се у овом погледу, као год и акција г. Андрије Радовића, мора најодрешитије и најоштрије осудити не само са црногорског, него и са најширег српско - хрватско - словеначког гледишта.

Женева,
октобра 1917.

МИЛАН В. КОВАЧЕВИЋ,

бив. народни посланик на сабору Босне и Херцеговине и бивши члан Великог Управног и Просвјетног Савета у Сарајеву.

СЛУЖБЕНИ ОГЛАСИ

ДРЖАВНИ КАЛЕНДАР КРАЉЕВИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ ЗА 1918.

Дат је у штитној календар за 1918. годину, у издању Кр. Цр. Министарства Просвјете и Црквених Послова.

Осим календарског дијела и службенога шематизма, календар ће допјети и неколико чланака књижевне и патриотске садржине: трипојетку, вјесму, ратни доживљај, историску студију, слику, фотографију и. т. д.

Књижевни прилози примају се најдуже до 8. (21.) децембра и биће хонорисани изарадом 75 - 100 франка по штампаној табјелу.

Цена је књижице 2 франка. Препродајци и складишари, који преплату пошљу у најпријед, добијају сваку ч. књижицу бесплатно. Чист приход од продаје намењен је црногорским бацима, који су данас интержирани.

Сва што се тиче овог издања (трикопист, огласи, преплатна табјела слати на адресу: Кр. Цр. Министарства Просвјете, и уписати штампачку одазку: «Же бр. жичани календар».

Из Кр. Министарства Просвјете
и Црквених Послова.

Неји код Париза,
8. (21.) новембра 1917.
Број 1504.

ОГЛАС.

11. септембра 1917. у 1 сат по поноћи, умро је у болници «Mixte d'Auxonne»

Вуле Бабић, стар 55 година, тежак, ожешен, родом из Нишанца; сахрањен је 12. септембра 1917. у три сата по подне у мјесном гробљу (Cimetiere Auxonne-Côte-d'Or).

Иштар о заоставштини састављен је од стране економиа болнице. Заоставштина се састоји из једнога пакета рубља и одијела, и у готову 336 фр. 90 с. Роба се налази у Кр. Министарству Правде, а новац у Кр. Министарству Финансија. Позивају се сви који претендују на наследство, на основу закона да своје пријаве поднесу Министарству Правде.

Позивају се и сви повјерници, које је, по закону, заоставштина одностно насљединци, дужна намирити, да своје тражбине неодложно поднесу.

Поменути интересенти могу ставити сходне приједлоге односно управе оставинске имовине и обезбјеђења њихових права.

Из Кр. Министарства Правде.

Број 194
Неји код Париза,
8. (21.) новембра 1917.

ИЗ УРЕДНИШТВА.

Током посљедња два мјесеца стижу администрацији Гласа Црногорца свакога дана тужбе, да лист не стиже уредно, да појединих бројева нема на продају у киосцима. (Јер има «неко» ко покупује све бројеве листа чим стигну на продају, и одмах их уништава...) и т. д. Управа листа урадила је све што од ње зависи да то спријечи, т. ј. уколико је могуће стати на пут невидљивим рукама тих мрачних сила које и тај «начин» сматрају као средство у борби противу Црне Горе.

Молимо све поштоване читаоце да нам јаве који им бројеви нијесу стигли, па ће им се накнадно послати; и молимо, да нам пошљу своје тачно и читко написане адресе, које ће се ових дана штампати на омотима у којима се лист предаје на пошту.

СИТНИ ОГЛАСИ

Мајор Милош Радовић, интержирани у Караџићу, расиптује за своје сестрице, синове Сава Бошковића, Вука Михајла, Владимира и Машана Бошковића, који су се сиротином 1915. налазили у Овсен (на адреси: Овсен, Нерул. 21. Кв. 14). Ако ко зна што о њима, упути се умољав да обавјести: Com. de la Croix Rouge Monténégrine, 621 éve, rue Candolle 15.

Периша Почек, из Никшића, тражи свога сина Јову, који је нех 18. година у Сјеворној Америци, а последних осам година нема о њему гласа. Моле се пријатељи и добри људи који би што знали о Јови, да јаве уредништву «Гласа Црногорца».

Мићану Пламенцу, Топорач, Nevada U. S. A. — Јабука М. Милић нас моли да јој одговорите, знате ли шта о њеном мужу Марку. Она и дјеца здраво су. Нека јој се Марко јави и помогне на адресу: Comité de la Croix rouge Monténégrine, Genève, Suisse. Rue Candolle.

Томо Марћковић, из Старог Бара моли за вјесту о браћи Мату и Петру, који се налазе у Сајро, Cordonnerie Française. Мату и он добро су али су за њих двојицу веома забринут. Одговор се моли на адресу: Томо Zagorcanin, Université, Genève, Suisse.

Петко Вукановић, из Дајбаба расиптује за свог оца Блана, који се последњи пут јавио из Minnesota, Box 555. U. S. A. Моли одговор на адресу: Pero Vuconutch, Podgorica, Montenegro.

Омнир Милош С. Каваја, из Добриског Села тражи Андрију М. Кавају (Ро. Box 451 De Kall Illinois U. S. A.) Моли се за извјеште преко адресе Croix Rouge Monténégrine, Genève, Suisse, Rue Candolle.

— Гдје је Љубомир Вукановић, сирсени праћин? Тражи га брат, Штепан Вукановић-Јовановић, интержирани у Угарској, у Болдогасону. Нека му се јави преко црногорског Црног Крста у Женови. Адреса му је Stecheran Vukanoitch, No 3957, Bar 111 Boldogaszony, Hongrie.

— Пери Вукановић, тражи свога шуру Велимира Дрецуна, Јана црногорског Кадетског Корпуса, који је при евакуацији Машина одступно са старијим му братом Луком Дрецуном. Ако кошто зна за поменуто двојицу, молим га братекда ми пише на адресу: Pero Giacovitch, monténégrino profugo, Lipari, Italia, Messina.

— Гдје је Милован Гаврилов Милатовић? Тражи га интержирани капетан Петар Милатовић. Ако ко што зна, моли се да јави на адресу: Ilija Saranovitch, per-janik, Neuilly s Seine, Boul. Victor Hugo 58. France.

Прва Српска Обућарска Радња

у Паризу

Петар Судар

дипломирани обућар

9 Rue Git - le - Coeur 9

(Metro: St. Michel)

По мјери се израђују све врсте обуће и прилажу се сваколике поправке. Свој својем!

У администрацији «Гласа Црногорца» има још на стоваришту извјесна количина свих 33 досадашњих бројева. Ко жели нававити циокомлет (број 1. — 33.) нека нам изволи послати 2.50 фр. па ће му се послати поштом о нашем трошку.

Уредник, професор Перо Богдановић

Le Gérant: Edmond Luquin

Све што се тиче «Гласа Црногорца» писма, рукописи, преплатна, огласи, листови адресује се овако:
Journal officiel du Monténégro
Neuilly-sur-Seine
rue Ancelle
France